

5. Постанова правління Національного банку України № 485 / Національний банк України. – Офіц. вид. – К : Офіц. вісн. України, 2004. – 74 с.
6. CME Group Black Sea Wheat contract specification [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cmegroup.com/trading/agricultural/grain-and-oilseed/black-sea-wheat_contract_specifications.html
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations Statistics Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/>
8. Grant D., Optimal Futures Positions for Corn and Soybean Growers Facing Price and Yield Risk. – U.S. Department of Agriculture, Washington DC: ERS Technical Bulletin No. 1751, 1989. – 38 p.
9. Harwood J. Managing risk in farming: concepts, research, and analysis / Harwood J., Heifner R., Coble K., et al. – Market and Trade Economics Division and Resource, 1999. – 125 p.
10. Hull J.C. Options, futures and other derivatives / John C. Hull. – [7-th ed.]. – Philadelphia : Pearson, 2009. – 864 p.
11. Lerner R.L. [ed. Rudderow T. J.] The Mechanics of the Commodity Futures Markets. – Special Report No.2 Futures Investment Series. – Mount Lucas Management Corp, 2000. – 10 p.
12. United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fas.usda.gov/>.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2013 р.

*

УДК 658.7:338.432

*С.І. ТЕРЕЩЕНКО, кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та контролінгу
Сумський національний аграрний університет*

Ресурсне забезпечення аграрних формувань в умовах нестабільної економіки

Постановка проблеми. Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється на основі органічної єдності таких чинників, як земля, трудові та матеріальні ресурси нематеріальні, фінансові, інформаційні й інтелектуальні ресурси. Недостатнє забезпечення аграрного формування хоча б одним із вказаних вище ресурсів ускладнює процес його виробничої діяльності, гальмує досягнення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції в умовах нестабільної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення сільськогосподарського виробництва ресурсами завжди було актуальним і розглянуте в чималій кількості наукових праць. Дослідженню теоретико-методологічних питань формування, оцінки та віддачі ресурсного потенціалу агроформувань присвятили свої праці відомі вітчизняні й зарубіжні вчені-економісти В.Г. Андрійчук [1], П.Т. Саблук [12],

В.П. Ситник [12], М.Й. Малік [11], І.А. Бланк [3], В.В. Боровик [2], О.І. Гордєєв [7], С.О. Гуткевич [7], А. Лестер [13], Р. Марріс [14] та ін.

Мета статті – проаналізувати теоретичні засади формування системи ресурсного забезпечення розвитку аграрних формувань в умовах нестабільної економіки, визначити головні складові, що формують її концептуальний базис.

Виклад основних результатів дослідження. Фінансово-економічна криза й бюрократична інфраструктура відчутно знизили рівень конкурентоспроможності української економіки, що позначилося на її фінансових показниках. За даними Держслужби статистики України, з кожним роком стає все більше збиткових підприємств і помітне зменшення ефективності їх господарської та підприємницької діяльності, особливо в малому й середньому бізнесі. Агроформування, за винятком малих агропідприємств, порівняно з підприємствами інших галузей економіки в цілому мають відносно кращі

© С.І. Терещенко, 2013

фінансові показники своєї діяльності [12, с.45]. Тому побудова дієвої моделі розвитку економічної системи потребує залучення значних обсягів ресурсів, адже саме ресурсне забезпечення будь-якого процесу є ключовим моментом його реалізації.

Таким чином, визначення можливих шляхів ресурсного забезпечення виробничої та підприємницької діяльності агроформувань є актуальним питанням, розвиток якого дасть можливість підвищити загальну ефективність діяльності суб'єктів господарювання, а також оптимізувати процес залучення й використання їхніх ресурсів.

Ресурсне забезпечення торкається всіх сфер діяльності економічних суб'єктів і, природно, завжди було об'єктом управління. Однак відставання теоретичних розробок від практики управління на сучасному етапі пояснюється стрімкою появою нових видів ресурсів, джерел їх формування та способів оцінки. Нові ресурси вимагають адекватних методів, технологій і правил ресурсного забезпечення діяльності підприємств.

Проблеми ресурсного забезпечення в сучасній Україні значною мірою зумовлені попередніми десятиліттями тотального панування державної власності, коли господарюючі суб'єкти обмінювалися ресурсами (у т.ч. й товарними) в межах і за правилами єдиного власника та вся відповідальність за втрати лягала не на їхніх керівників, а на державу. Такі підприємства в принципі не могли збанкрутувати, тому управління ресурсним обміном і ресурсним забезпеченням як специфічна діяльність не розглядалося ні в теоретичному, ні в практичному аспектах.

Проте слід зазначити, що єдиної думки із приводу теорії ресурсного забезпечення поки не склалося. Багато вчених-економістів [10,11] звужують сутність цієї категорії, зводячи її лише до фінансового забезпечення яких-небудь процесів. Інші [6,8,9] вбачають проблему управління ресурсами як ресурсний обмін, рух матеріальних потоків, об'єктом якого є вироблена продукція або надані послуги, а галузь дослідження є прерогативою логістики.

Отже, на думку автора, під ресурсним потенціалом слід вважати потенціал суб'єктів

господарювання, що визначається кількістю, якістю та збалансованістю ресурсів, у процесі взаємодії яких реалізується їхня інтегральна здатність виробляти відповідні обсяги й види екологічно чистої продукції у відповідних природно-кліматичних умовах. До складу ресурсного потенціалу входять наступні складові:

1. Матеріальні ресурси – це ресурси в натурально-речовій формі, які використовуються у виробничій (господарській) діяльності підприємства. До їх складу входять основні засоби та частка обігових фондів. Основні засоби – це матеріальні цінності підприємства, які використовуються або призначені як засоби праці для ведення виробничої діяльності понад один календарний рік. Основні засоби формування включають основні виробничі та невиробничі засоби. До перших відносять будівлі, споруди, обладнання, транспортні засоби та ін.

Невиробничі основні засоби – це житлові будинки, інші об'єкти соціально-культурного й побутового призначення, які не використовуються у господарській діяльності та знаходяться на балансі підприємства.

Не всі матеріальні цінності належать до основних засобів, а тільки ті, термін служби яких більше одного року й вартість їх не перевищує 500 грн за одиницю. Інші їхні ознаки – вони фізично зношуються, морально старіють, втрачаючи свою первісну вартість у зв'язку з появою нових, досконаліших, або меншої вартості видів обладнання, машин тощо.

Частина фондів входить до складу матеріальних ресурсів, до них належать малоцінні та швидкозношуванні предмети, пакувальний матеріал, паливо, електроенергія, технологічні й ін.

Слід зазначити, що процес відтворення та віддачі основних виробничих засобів можливий за умов вивчення їх стану й ефективного використання.

2. Нематеріальні ресурси – це об'єкти промислової та інтелектуальної власності, здатні приносити користь тривалий час, а саме: гудвіл, ноу-хау, база знань, база даних, патент, винахід тощо. Гудвіл – це економічний термін, який використовується в бухгал-

терському обліку, обліку торгових операцій для відображення ринкової вартості активів і пасивів підприємства з погляду одержання маржинального (більше, ніж нормованого) прибутку при оцінці ресурсного потенціалу підприємства або його продажу. Зарубіжні економісти визначили, що гудвіл присутній у продукції «апріорі», а також додає їй додаткову вартість за рахунок ефективного використання ресурсів. Ноу-хау – це винаходи, оригінальні знання, новітні технології, які використовуються для досягнення конкурентоспроможності, в тому числі й сільськогосподарського підприємства. Це певний набір інформаційних підходів (формул, методів, схем), необхідних для визначення конкурентоспроможної продукції. До складу ноу-хау включають і патенти.

3. Трудові ресурси підприємства – це чисельність робітників, зайнятих у підприємстві, та тих, які входять до його складу за основною й допоміжною діяльністю. Своєчасна і високоякісна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації персоналу, що сприяє великому діапазону його теоретичних знань, практичних умінь і навичок є найважливішим фактором ефективної роботи підприємства.

4. Аналіз структури ресурсного потенціалу агроформувань показує, що відтворювальні процеси виробництва, його результативність забезпечуються також поєднанням властивостей фінансового, інвестиційного та інноваційного потенціалів підприємства. Фінансові ресурси останнього формуються за рахунок: відрахувань від прибутку, рентних платежів, різних податків, мобілізованих державних коштів. Цілеспрямоване використання фінансових ресурсів передбачає досконалість системи фінансових інститутів, зростання їх ролі в обслуговуванні всіх стадій процесу виробництва. Зокрема, фінансовий потенціал забезпечує не лише ефективність здійснення безперебійного процесу виробничої діяльності, але і є джерелом формування інвестиційного та інноваційного потенціалів. Здатність виробничої системи поєднувати названі ресурси в унікальній комбінації та взаємодії між собою та зовнішнім середовищем забезпечує

розвиток відтворювальної бази сформованого у виробничій системі потенціалу.

Володіння відповідними ресурсами дає змогу економічному суб'єкту принципово визначити характер їх використання у взаємовідносинах із зовнішнім середовищем підприємства. Вираз «приспособлення до нових умов» [1], який часто застосовується для характеристики діяльності підприємств, що успішно розвиваються, є не зовсім вдалим, оскільки він створює враження пасивної та спрямованої переваги на внутрішні зміни економічної стратегії підприємства. Безумовно, приспособлення до мінливих умов середовища може бути основою для тривалого й успішного існування підприємства. Проте стратегія означає не стільки шлях за змінами оточення та здійснення стратегічних змін у підприємстві, скільки активну взаємодію із зовнішнім середовищем. Стратегічно активне підприємство повинно спрямовано впливати на середовище, змінюючи і пристосовуючи його до реалізації власної стратегії, створюючи умови для досягнення власних стратегічних цілей. Вплив на зовнішнє середовище спрямований, передусім, на формування навколишнього середовища сільськогосподарського підприємства із споживачами продукції, постачальниками, конкурентами, регіональними й місцевими органами влади.

Форми та методи цього впливу можуть бути різноманітними: реклама, вибір партнерів і умови співробітництва з ними, цінова політика, методи конкурентної боротьби й способи захисту власних економічних інтересів, вплив на органи державної влади, залучення засобів масової інформації тощо.

З позицій окремої економічної системи, якою є сільськогосподарське підприємство, доречніше, на нашу думку, використання терміна «ресурсне забезпечення діяльності».

Незважаючи на своє першорядне значення, ресурсне забезпечення не є метою діяльності підприємства. Завдання останнього полягає в досягненні найбільш значимих суспільних або локальних результатів при найменших витратах, тим самим включаючи дві підзадачі. Перша полягає у формуванні стратегічних цілей і напрямів економічної діяльності, максимізації її результативності,

друга – ресурсне забезпечення, яке належить до виробництва й відтворення, розподілу необхідних ресурсів, мінімізації та раціоналізації витрат.

Ресурсне забезпечення не можна зводити лише до формування джерел діяльності господарюючого суб'єкта [9]. Цей процес набагато ширше і виявляється наскрізним стосовно стратегічного управління діяльністю в цілому. Від стратегії ресурсного забезпечення залежить виникнення або усунення найважливіших проблем менеджменту підприємства, наприклад, запобігання формуванню організаційних бар'єрів або конфлікту інтересів, стимулювання підвищення ефективності. Дослідження механізмів ресурсного забезпечення діяльності підприємства створює необхідну основу для вироблення концепції управління ресурсами.

Механізм ресурсного забезпечення – це система інституціональних елементів, необхідна для розподілу й перерозподілу ресурсів господарюючими суб'єктами та їх структурними підрозділами, а також трансформації ресурсів з однієї форми в іншу.

Напрями ресурсного забезпечення діяльності формувань визначаються тими фінансовими, кадровими, матеріальними й іншими ресурсами та інноваціями, які передбачається запровадити в майбутньому, а також можливостями щодо залучення джерел інвестування.

Таким чином, ресурсне забезпечення діяльності формувань (у т.ч. сільськогосподарських) – це комплексний процес мобілізації, нагромадження, розподілу ресурсів, а також здійснення планування, контролю, моніторингу й інших процедур, спрямованих на ефективне та раціональне використання ресурсів і зниження ризику в діяльності підприємства, тим більше, що воно є аграрним.

Будь-яке аграрне формування як відкрита економічна система вступає у взаємодію із зовнішнім середовищем, представленим ринками ресурсів, формуючи свої первинні ресурси. Джерелами фінансування ресурсів можуть бути власні та позичкові кошти.

Наступним етапом процесу ресурсного забезпечення діяльності підприємства є на-

громадження, комбінування, розподіл і перерозподіл ресурсів, тобто формування ресурсного потенціалу підприємства.

Ресурсний потенціал є категорією, що виражає єдність ресурсів підприємства та представляє можливість управління ними на певних етапах їх розвитку (рис.).

Правомірно припустити, що однакові за кількістю та якістю ресурси можуть мати різний потенціал залежно від ступеня їх використання. Таким чином, ресурсний потенціал характеризує не тільки різні види ресурсів, але й ступінь їх використання, їхню здатність створювати корисний ефект. У ресурсний потенціал підприємства поєднуються не тільки ресурси, які взаємодіють із системою управління на різних етапах свого розвитку, але й методи, застосування яких дає змогу найефективніше реалізувати наявні ринкові можливості.

У результаті взаємодії блоків системи управління, а саме ресурсів і блоку діяльності, утворюються функціональні галузі, що уможливають провести аналогію з організаційною структурою і лінію взаємозв'язку з функціями різних організаційних підрозділів.

Таким чином, дана структура дає змогу визначити повний набір функцій того або іншого структурного підрозділу підприємства. При цьому охоплюються всі галузі діяльності, починаючи від досліджень і закінчуючи застосуванням маркетингових інструментів взаємодії з ринком.

Перетинання ресурсів та системи управління структурує процес планування і управління підприємством як на рівні кінцевої продукції (послуги), так і ресурсів, вироблених у межах підприємства для внутрішнього споживання. Таким чином, визначення структури ресурсного потенціалу підприємства є необхідним етапом стратегічного аналізу та управління [7].

Слід ще раз зазначити, що загальним для всіх видів ресурсів є питання про ефективність їх використання.

Головне полягає в тому, що для оцінки ефективності того чи іншого виду ресурсів корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на одержання цю-

го результату. Якщо йдеться про матеріальні ресурси, то витрати – це середня вартість матеріальних витрат за період, який досліджу-

ється; якщо йдеться про трудові ресурси, то витрати – це фонд оплати праці та ін.

Схема формування та використання ресурсного потенціалу аграрних формувань

Джерело: Сформовано автором.

Головне полягає в тому, що для оцінки ефективності того чи іншого виду ресурсів корисний результат діяльності підприємства порівнюється з витратами на одержання цього результату. Якщо йдеться про матеріальні ресурси, то витрати – це середня вартість матеріальних витрат за період, який досліджується; якщо йдеться про трудові ресурси, то витрати – це фонд оплати праці та ін.

Корисний результат від діяльності підприємства й водночас від використання ресурсів називають ефектом.

Основними двома показниками господарської діяльності, які називають ефектом, є: перший – обсяг виручки від реалізації (товарообіг), другий – прибуток (дохід). Порівняння цих показників із розміром ресурсів, які використовуються, дає показник ефективності використання ресурсів. Показники ефективності використання ресурсного потенціалу в цілому та його окремих складових частин широко використовуються для

оцінки ефективності функціонування будь-якого підприємства, ефективності його господарської діяльності, ефективності комерційної діяльності та ін.

Висновки. Цілі формування складових ресурсного забезпечення повинні відповідати обраній стратегії розвитку агроформування й цілям внутрішніх бізнес-процесів і бути інтегрованими із кожною з них. Матеріальні ресурси підприємства слід формувати невіддільно від потенціалу інтелектуальних активів та інших неосяжних ресурсів, тобто не створювати незалежні можливості, які не мають синергізму.

Сучасні умови розвитку аграрних формувань вимагають зміни парадигми оцінки ефективності використання ресурсів, які не можуть і не повинні вимірюватися лише таким показником, як величина витрачених на їхнє залучення грошових надходжень. Цінність (вартість) ресурсів має визначатися їх відповідністю стратегічним пріоритетам розвитку підприємства, а не обсягом коштів,

витрачених на їхнє створення, або тим, скільки вони коштують самі по собі. Якщо ресурси повністю відповідають стратегії розвитку, то їхня цінність для підприємства суттєво збільшується. І навпаки, якщо ресурси не відповідають стратегії, то навіть за умови витрачання на їхнє залучення значної

суми коштів, цінність їх буде незрівнянно малою.

Важливою умовою ефективного використання ресурсів для забезпечення розвитку є інтегрована взаємодія всіх ресурсів, що формують ресурсну базу розвитку аграрного підприємства.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підруч. / В.Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с
2. Боровик В.В. Резерви підвищення ефективності використання ресурсів у сільськогосподарському виробництві за допомогою моделювання / В.В. Боровик // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10. – С. 41-44.
3. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2006. – С.520.
4. Вітвіцький В.В. нормативна продуктивність – основа раціонального використання ресурсів / В.В. Вітвіцький // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 9. – С. 43-50.
5. Гуткевич С.О. Управління економічними ресурсами підприємства / С.О. Гуткевич // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 7. – С. 99-105.
6. Голдобина Н.Н. Управление запасами средств производства / Н.Н. Голдобина // Ленингр. фин.-экон.ин-т им. Н. А. Вознесенского. – Л. : Изд-во Ленингр. фин.-экон. ин-та, 1991. – С.71.
7. Гордеев О.И. Материальные ресурсы: воспроизводство и использование / О.И. Гордеев // Даг.фил. АН СССР, Отд. экономики. – Махачкала : Даг.кн. изд-во, 1986. – С. 229.
8. Дроботова М.В. Управление материальными ресурсами промышленных предприятий: дис... канд. экон. наук: 08.07.01 / Днепродзержинский гос. технический ун-т. – Днепродзержинск, 2000. – С.185.
9. Іванов М.І. Ресурси підприємства: забезпечення і збереження / [М.І. Іванов, О.В. Бреславцев, Л.Т. Хижняк, О.В. Левіна, В.О. Михальська] // НАН України; Інститут економіки промисловості. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1999. – С. 92.
10. Леонтьев В.Е. Финансовые ресурсы организаций (предприятий) / В.Е. Леонтьев // Санкт-Петербургский гос. ун-т экономики и финансов. – СПб.: Из-во СПбГУЭФ, 2001. – С. 89.
11. Малік М.Й. До проблеми розвитку підприємництва і кооперації на селі / М.Й. Малік, Л.М. Малік // 36. наук. праць Подільського держ. аграрно-технічного ун-ту м. Кам'янець-Подільський, Подільський державний аграрно-технічний ун-т. Вип. 17, т. 2, 2009.
12. Саблук П.Т. Підприємництво в аграрній сфері економіки / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, М.Й. Малік. – К., 1997 [98]. – 514 с.
13. Lester A. Digman. Strategic Management: Concepts, Processes, Decisions. – 5th edition, Dame Publications INC, 1999.
14. Marris R . A model of the Managerial Enterprise. – Quarterly Journal of Economics, 1963. vol. 77. – P. 185-209.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013 р.

*

UDS 65.012.65:334

A.V. ZBARSKA, Chief specialist of the Investment and Infrastructure Development Division of the Department of Economic Development of Agrarian Market in the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine

Cooperation as promising way of development of personal subsidiary plots

Problem statement. Due to reformation of agrarian economy big alterations happened in

social-economic conditions in functioning and development of personal subsidiary plots. It can be partly explained by the formation new economic interests of rural populations. Unfortu-

© A.V. Zbarska, 2013